Др Слободан Вулетић*
 Савез учитеља Републике Србије
 Београд
 Проф. др Милица Андевски
 Филозофски факултет
 Универзитет у Новом Саду

ДЕТЕ У МЕДИЈСКОМ ОКРУЖЕЊУ

Сажетак: Захваљујући информатичкој револуцији, силе фактора који утичу на децију социјализацију обојан је комбинацијом електронских медија. Образовне, васпитне и социо-културне потребе деце данас задовољавају на специфичан начин који укључује медије и нове информационе технологије. Ове потребе налазе се у пројекту у којем породица, медији, школа или вршњаци, из позиције непосредних чинилаца остварују ауθενичне утицаје на децу и осликавају њихово дејство. У овом раду, фокусирали смо се на истраживање и анализу одрастања и бивања деце у медијском простору, која и аналистичари и практичари, још увек истражују, а који се рефлектује кроз деловање различитих медија: књига, сликовница, бојанки, енциклопедија, радио, музички апарати, телевизија, мобилни телефон, компјутер, интернет... У емпијском делу рада представили смо резултате истраживања насталих на основу анкетирања родитеља деце до 8 година старости путем ујесника који је пратио њихово слања са понуђеним тврдњама (Ликертовој скали) које се односе на мишљење родитеља о генералној улози коју медији, стари и нови, имају у свакодневном животу њихове деце. На узорку од 75 испитаника из градске средине, извршена је самопроцена информационог и медијских компетенција родитеља и истражено је мишљење родитеља о употреби медија. Истраживањем су добијени значајни резултати који показују очекивања родитеља од предшколске установе и школе, као и потребе, да се кроз васпитно-образовни процес, на свим институционалним нивоима, афирмише адекватан медијски образац који одређује место и улогу медија у образовању и васпитању деце.

Кључне речи: ПЕРЦЕПЦИЈА, МЕДИЈИ, ШКОЛА, ПРЕДШКОЛСКА УСТАНОВА.

* Контакт: slov79@gmail.com

1. Теоријски оквир истраживања

Савремена друштва и појединци у њему, налазе се пред снажним медијским изазовом. Медији и информационо-комуникационе технологије данас имају велику улогу у развоју младих и одраслих, у манифестацији и артикулацији њиховог погледа на свет, у обликовању образовног и културног расуђивања, у друштвеном понашању, (само)социјализацији и (само)образовању, у диференцирању процеса субјективизације, нуде садржаје за обликовање идентитета, доминирају слободним временом појединаца. Медији „утичу не само на нашу перцепцију, већ и на наше схватање стварности, на наше образовање, на формирање укуса, стилова живота и система вредности. Медији нас информишу, забављају, социјализују, убеђују. Међутим медији стално показују и своје двоструко, јанусовско лице: никада раније човечанство није имало прилику да прикупи, обради и пренесе толику количину информација и различитих медијских садржаја, с друге стране, богатство информационих ресурса и комуникационих технологија често се користи као оруђе друштвене моћи, манипулације и доминације” (Андевски, Вучковић, 2012: 9-10).

Медији су, дакле, заробили нашу пажњу и мисао, прво у облику масовних, старих медија, а потом и у виду информационих технологија и нових медија који чине нераздвајни део живота одраслих, али још више, деце и младих који одрастају у медијски обликованом културном свету, у медијским интерактивним, партиципативним и колаборативним односима, укључујући и димензију отуђења и дистанцирања.

У контексту наведеног, медији су постали једна од кључних институција социјализације, тако да детињство и одрастање данас изгледају другачије, захтевају нова знања и вештине за оријентацију у стварности, али и за једну, сасвим другачију врсту будућности. Деца рођена у периоду када је идентификована „зависност од интернета“ увелико су пунолетна, тако да ни они, ни основци не познају време без мобилних телефона и Фејсбука, а већина је постала компјутерски писмена пре него што је стекла тзв. елементарну писменост, да читају и пишу својеручно написана слова. Деца *netzgenerati-on* коју данас зовемо *digital natives* – (residents), урођеници, одрастају уз медије и користе медије потпуно различито од начина на који то раде њихови родитељи, васпитачи, наставници, тзв. *digital immigrants* (visitors). Оно што је одраслима доскора изгледало као добар вид заштите деце од штетних медијских садржаја, данас изгледа или немогуће или анахроно, а актуелно питање које се намеће, није како ће технологија изгледати у будућности, него пре, како ћемо ми изгледати и шта ћемо постати у односима са машинама, који постају све ближи.

Да ли је оно што зовемо: нови медији, информатичка бомба, виртуелна стварност, *cyber*-простор довело децу и родитеље, као и читав свет 21. века, у онтолошки и антрополошки нову ситуацију, која се у суштини, уклапа у педагозима познату концепцију васпитања као технолошког и телеолошког процеса, васпитања као сврсисходне делатности у којој се примењују одређена средства, да би се остварили жељени циљеви (Граорац, 1995).

Да ли су настојања педагога, да се схватање педагогије као телеолошког и технолошког процеса критички формулише, доведена до крајњих граница и постала узалудна? Да ли је педагогија добила своје општило, свој продужетак (у Маклуановом смислу) у информационој технологији („информација је моћ“)? Да ли смо постали неми сведоци победоносног похода технологије у сферу педагогије, чињенице да је школа заиста постала „сервис за информисање“ (Граорац, 2013; види Андевски, Вуле-тић, 2017: 178-196).

Насупрот популарном миту који су измислили одрасли, миту о детету које је срећно у најсрећнијем периоду живота, детињству, опомињуће су речи Џона Холта, да за много деце, не постоји детињство као срећно, сигурно, заштићено... Можда је најбољи начин да се то превазиђе да се из *offline* сфере оде у *online*. Да ли је компјутер, као нова играчка, симбол савременог детињства и једног периода отуђености, неразумавања, усамљености данашњег детета? Да ли у свету машина данашње дете тражи саговорника, већ оболело од интернета којем је меморија „постала старинарница, спремиште натрпано гомилом различитих слика, неупотребљивих симбола, на брзину нагомиланих и у лошем стању“ (Вирилио, 2004: 41).

Данас у постиндустријском друштву, породица, опскрбљена мулти-медијалним техничким помагалима, делује педагошки, једнако тужно и неуспешно као и она средњевековна (види, Аријес, 1989) ухваћена у мрежу над мрежама – мрежу интернета. Осећања су мање важна – важнија је размена информација. Техничко убрзање је довело до немог телефона, не због техничког, него због социјалног квара, једни другима нећемо имати више шта да кажемо, неће бити ни реалног времена за то. Ако се у неком простору и сретну, одрасли неће знати како да се понашају, а деца неће слушати шта им говоре ... Или ће се у својој комуникацији срести у *sayber-spejsu*. У суштини, и педагогија се, као и многе данашње науке, удаљила од стрпљивог истраживања стварности, и изгубила своју децу, борећи се да постане актуелна у смислу захтева и одговора које поставља нека нова *sayber-* или техно- педагогија, *педагогија навигације*. Да ли се ради о томе да деца данас треба да напусте интелектуалне пустоловине реалности, да крену у технолошки авантуризам на који их подстичу неке, од нових, данас навирућих сајберн-наука, или се ради о крају науке?

С обзиром да се „медијска и не-медијска сфера све више прожимају, процеси васпитања и социјализације све су мање могући без осврта на медијски посредовано понашање“ (Moser, према Bake, 2013: 53). Овде се намеће питање, какав значај за процес васпитања и образовања има промена темељног односа човека према свету под утицајем медија? Решење које је значајно у контексту проблематике којом се у овом раду бавимо, теоретичари медијске педагогије виде у „педагошко-антрополошком приступу, који се ослања на 'три пола педагошког троугла': 1. Теорија курикулума, школа и настава: какве захтеве треба постављати детету у различитим узрастима? (предметна димензија). Овде спадају и питања као што су: требају ли већ и предшколска деца да уче да читају; смеју ли да гледају телевизију; какве емисије треба да буду доступне деци, у којој мери, итд. 2. Перспектива васпитача тиче се активности и захтева професије која управо поменути предметну димензију треба да повеже са трећом перспективом: 3. Васпитање можемо спроводити и теоретски проницати и са гледишта детета, полазећи од његових потреба и развојних шанси. Све три димензије је могуће испоштовати само ако филозофија и емпирија постану једно: не можемо без искуственог знања и његовог емпиријског прикупљања, али потребне су нам и категорије и теоријске претпоставке засноване на једној *слици човека*. Ову слику, захваљујући Просветитељству, можемо схватити као одређење за аутономно, али и социјално увезано деловање“ (Меркерт, према Bake, 2013: 53).

Упркос свим изазовима, ипак желимо да замислимо хумани и еманципаторски смер медијске револуције, у чијем контексту више ништа не треба „оплакивати или проклињати. Судбином технологије нећемо загосподарити тако што ћемо јој окренути леђа. Наша одговорност се налази у разумевању њене логике, да бисмо што је могуће боље предвидели њене последице“ (Дебре, 2000: 252).

2. Методолошки оквир истраживања

У овом раду, фокусирали смо се на истраживање и анализу деловања и бивствовања деце у медијском простору, кога, и аналитичари и практичари, још увек истражују и који је, још увек, пун тајни како за одрасле, тако још више за децу. Данашња деца одрастају и развијају се уз различите медије: књиге, сликовнице, бојанке, енциклопедије, радио, музичке апарате, телевизију, мобилне телефоне, компјутере, интернет... Медији се све више спајају у једну „културу екрана“ која доминира дечијом свакодневицом, чини је уобичајеном, мање или више подстицајном, партиципативном или креативном (види Андевски, Вулетић, 2017: 178-196).

Предмет истраживања у раду је перцепција родитеља о томе коју улогу имају медији, како нови (рачунар, таблет, мобилни телефон), тако и стари (књига, телевизија), као и улога коју штампани медији (сликовнице, бојанке, енциклопедије, књиге) имају у свакодневном животу њихове деце. Такође, испитали смо и мишљење родитеља о томе коју улогу и значај приписују компјутеру у властитој свакодневици, како процењују своје медијске компетенције, односно медијску писменост.

Интенција нашег истраживања била је и да сазнамо колику улогу и одговорност приписују родитељи себи у медијском одрастању и медијском описмењавању своје деце, а колику улогу и значај у обликовању правилног односа деце према медијима приписују другима: предшколској институцији, васпитачима, учитељима.

Проблем истраживања може се сажети упитном реченицом: Коју улогу имају нови и стари медији у свакодневном животу родитеља и њихове деце ?

Циљ истраживања је да се утврди која је улога компјутера у животу одраслих, као и коју улогу имају стари и нови медији у свакодневици деце старијег предшколског и ученици најмлађег школског узраста (први разред основне школе).

У складу са овако опште постављеним циљем истраживања, постављени су следећи *задачи* истраживања:

1. Испитати мишљење родитеља о улози нових и старих медија у животу њихове деце.
2. Испитати улогу коју нови медији и компјутер имају у животу одраслих – родитеља као и њихове деце.
3. Испитати мишљење родитеља о улози коју штампани медији – сликовнице, бојанке, књиге, енциклопедије имају у свакодневици њихове деце.

Природа предмета истраживања, постављени циљ и задаци, услови су избор *метода* заснованих на рационално-дедуктивном, емпиријско индуктивном, аналитичко-синтетичком, компаративном и интерпретативном сазнајном приступу и анализи резултата. Добијени подаци истраживања обрађивани су статистичком методом (уз помоћ апликација СПСС-а) и уређени квантитативном и квалитативном анализом.

Истраживање је реализовано 2016. године у вртићима и основним школама у Новом Саду. Упитник је дистрибуиран у писаној форми, а циљна група испитаника били су родитељи старије групе полазника предшколске установе, као и родитељи чија деца су пошла у први разред основне школе.

Узорак истраживања је *природан*, са елементима *намерної*, дакле не-репрезентативан је и сачињавају га јединице основног скупа које су истраживачима биле на располагању, у складу са избором које су аутори сматрали типичним за популацију. Упитник је попунило 75 испитаника. Резултати који су добијени на овакав начин сматрају се вредним и релевантним, али са ограниченим могућностима генерализације (види Андевски, Вулетић, 2017: 178-196).

	N	f
Мушки	34	45,33%
Женски	41	54,67%
Укупно	75	100%

Табела 1: *Структура узорка према полу испитаника*

Инструменти су, за потребе овог истраживања, конструисали истраживачи. Упитник је састављен у виду петостепене скале Ликертовог типа +и садржао је 21 тврдњу, од којих је, *први септ тврдњи* (8 питања) обухватао тврдње које се односе на мишљење родитеља о генералној улози коју медији, стари и нови, имају у свакодневном животу њихове деце; *други септ тврдњи*, пратио је властите релације и односе које одрасли - родитељи имају према компјутеру (7 тврдњи); *трећи септ тврдњи*, истраживао је перцепцију родитеља о значају штампаних медија (сликовнице, књиге, бојанке, енциклопедије – 6 тврдњи у упитнику) у свакодневици њихове деце. Упитник је поред питања затвореног типа, садржавао и питања отвореног типа, којима су родитељи слободно изражавали своја мишљења везана за предмет истраживања (види Андевски, Вулетић 2017: 178-196).

3. Резултати истраживања

У оквиру првог задатка истраживања, родитељи су давали свој степен слагања на питања постављена у виду тврдњи Ликертовог типа у вези улоге медија како старих (књига, телевизија) тако и нових (рачунар, таблет, мобилни телефон), у свакодневном животу детета. Овај део упитника састојао се из 8 тврдњи и родитељи су изјавили:

- Да деци треба омогућити да буду у контакту са медијима, али да тај однос буде под контролом и одговорношћу родитеља – 88,67%.

- Родитељи би требали да деци одреде време које ће у дому провести уз медије, књигу, телевизију, рачунар, таблет, мобилни телефон – 88%.
- Такође, родитељи би требали да бирају и сугеришу садржаје којима су деца изложена путем медија – 94,66%.
- Иако 17,33% родитеља изјављује да нема став о томе, велики број родитеља се слаже, да би дете, до поласка у школу, требало у породици да стекне основу за даљи развој сопствене културе и медијске „писмености“ – 72%.
- Такође, иако се 28 % родитеља не слаже или нема став о томе, велики број родитеља сматра да родитељи треба да омогуће својој деци, да до поласка у школу стекну увид у могућности коришћења информационих технологија за самообразовање и за различите врсте креативног изражавања – 70,67%.
- Мишљења родитеља су подељена када се ради о улози васпитача, тако да се 46,67% родитеља не слаже или нема став о томе да васпитачи треба до поласка у школу да омогуће деци да стекну увид у могућности коришћења информационих технологија за самообразовање и за различите врсте креативног изражавања, односно 53,33% родитеља сматра да васпитачи треба до поласка у школу, да омогуће деци стицање увида у могућности коришћења информационих технологија за самообразовање и за различите врсте креативног изражавања.
- Велики број испитаних родитеља сматра да би предшколска установа у сарадњи са породицом требала да развија правилан однос деце према медијима и да их медијски „описмени“ – 70,67%, а такође, 84% родитеља је изјавило да их плаши помисао о све већој комерцијализацији детињства, све већег неконтролисаног излагања деце компјутеру (рекламама, неприкладним садржајима).

Родитељи су, у оквиру *групог задатка* истраживања давали степен сагласности на део упитника који је садржавао седам тврдњи везаних за њихов властити однос према компјутеру као и однос који њихова деца имају према компјутеру.

- За себе, родитељи се слажу са тврдњом да су медијски писмене особе – 92%. Такође, слажу се са тврдњом да пажљиво прате и контролишу активности свог детета за компјутером - 93,34%.
- Они тврде и да помажу свом детету како би успешније развило неопходне способности везане за рад на компјутеру – 74,67%.
- Подељено је мишљење родитеља везано за тврдњу о томе да ли би рад на компјутеру требао да постане свакодневна активност у

вртићу/школи, па се 58,55% родитеља не слаже са овом тврдњом, а остали испитани родитељи се или слажу, или немају свој став у вези са овом тврдњом.

- Већина родитеља се не слаже са тврдњом да се њихово дете радије забавља на компјутеру него у физичким активностима и игри са вршњацима – 88%, док остали родитељи немају став о томе, или се слажу са овом тврдњом (12%).
- Родитељи тврде и да боравак њиховог детета за компјутером није довео до промене његовог социјалног понашања – 77,34%, док остали родитељи немају став о томе или се слажу са тврдњом да је компјутер довео до промене социјалног понашања детета (22,67%).
- Са тврдњом да компјутери могу да замене „реални“ свет детета: цртање (бојицама, фломастерима), песак, вода, папир, животиње, биљке, не слаже се 80% родитеља, док се остали слажу или немају став о томе (20%).

Родитељи су у оквиру *шрећеі загаіка* истраживања, давали степен сагласности на део упитника који је садржавао сет од шест тврдњи везаних за однос њиховог детета према штампаним медијима.

- Већина испитаних родитеља, 94,67% се слаже са тврдњом да би деца предшколског узраста требала више времена да проводе са сликовницама, бојанкама, енциклопедијама и да путем њих уче и развијају креативност, док се 4% испитаних родитеља не слаже са овом тврдњом.
- Родитељи се слажу са тврдњом, 73,34%, да сликовнице/књиге/енциклопедије данас нису толико атрактивне предшколској деци колико телевизија и нови медији, док се 20% родитеља не слаже са овом тврдњом.
- Већина родитеља, 94,66% се слаже са тврдњом да је комуникација коју родитељи остварују са дететом листајући, читајући и објашњавајући слику/ књигу/ енциклопедију, делотворнија и да развија боље породичне односе и поверење деце у одрасле; са овом тврдњом се не слаже 4% испитаника.
- Родитељи се слажу, њих 84%, да сликовнице/књиге/енциклопедије могу деци пружити још више знања уколико се оне адекватно допуне уз употребу других медија као што су телевизија, рачунар/интернет, док се 5,33% испитаних родитеља не слаже са овом тврдњом.
- Знатан број испитаних родитеља - 89,34% се слаже са тврдњом да код детета још на предшколском узрасту, у оквиру породице, треба развијати љубав према штампаним медијама како би на старијем узрасту имало

бољу вештину читања и виши степен литерарне писмености, док се са овом тврдњом не слаже 2,66% испитаних родитеља.

- Такође, велики број испитаних родитеља - 90,66%, се слаже са тврдњом да у оквиру предшколске установе, треба развијати љубав према штампи како би на старијем узрасту имало бољу вештину читања и виши степен литерарне писмености, док се са овом тврдњом не слаже 2,66% испитаних родитеља.

4. Дискусија

Првим задатком истраживања, испитивали смо мишљење родитеља о улози нових и старих медија у свакодневици њихове деце. Резултати указују на изузетно високу освешћеност родитеља у односу на присуство медија (књига, телевизија, рачунар, таблет, мобилни телефон...) у свакодневици њихове деце. Сматрамо да ова висока освешћеност која се код родитеља рефлектује: у потреби да контакт деце са медијима мора да буде под њиховом контролом и одговорношћу (88,67%), затим у одређивању времена које ће дете провести уз медије (88%) и највише у бирању и сугерисању садржаја којима ће деца бити изложена путем медија (94,66%), произилази из сигнификантног податка овог истраживања, којим 84% родитеља каже, да их плаши помисао о све већој комерцијализацији детињства, све већем неконтролисаном излагању деце компјутеру (рекламама, неприкладним садржајима).

У том смислу, родитељи и имају одређене кораке којима би се могућа проблематичност у контактима деце и медија могла превазићи, кроз феномен медијске писмености, или прецизније, потребе за раним медијским описмењавањем. У овом процесу, родитељи најпре фаворизују улогу саме породице у којој би деца требало да стекну основу за даљи развој сопствене културе и медијске „писмености” (72%), односно, сами родитељи треба детету, до поласка у школу, да омогуће увид у могућности коришћења информационих технологија за самообразовање и за различите врсте креативног изражавања (70,67%). У овом процесу велика улога даје се и предшколској установи која у сарадњи са породицом треба да развија правилан однос деце према медијима и да их медијски „описмени” (70,67%).

Када се ради о самој улози васпитача родитељи имају подељено мишљење, па се 46,67% родитеља не слаже или нема став о томе да васпитачи треба до поласка у школу да омогуће деци да стекну увид у могућности коришћења информационих технологија за самообразовање и за различите врсте креативног изражавања, а 53,33% родитеља сматра да васпитачи треба до поласка у школу, да омогуће стицање увида у могућ-

ности коришћења информационих технологија за самообразовање и за различите врсте креативног изражавања.

Налази нашег истраживања указују да родитељи себе и породицу виде као примарне актере у медијском „описмењавању” своје деце, али и да сматрају да заједно са њима и васпитачи и вртић треба да учествују у овом сложеном и важном процесу. У вези са овим, наводимо налазе истраживања које се бавило улогом васпитача у компјутерском описмењавању деце као и компјутерском компетенцијом васпитача, у којима се износи податак о томе да један број васпитача, студената, педагога сматра „... да би било добро да се вртићи опреме компјутерском технологијом, како би сва деца, без обзира на социоекономски статус својих родитеља, могла радити са њима. Сматрају да је подједнако битан и васпитачима у њиховом раду, нарочито као помоћ у административним пословима, припремама дидактичког материјала за своју групу, обogaћивању свог рада са децом, размени искуства са другим васпитачима. Истичу да је неопходно да савремени васпитач прође обуке и стручно се усавршава како би умео да користи компјутере у раду са децом и у личне сврхе, те да институције које се баве припремом за васпитачки позив, пруже студентима неопходна искуства, знања и сигурност за оно што их у будућности очекује” (Прибишев Белеслин, 2006: 13-14).

Према налазима ауторке Прибишев-Белеслин, улога васпитача у активностима компјутерског описмењавања данас постаје „много комплекснија имајући у виду савремене трендове у овој области који преферирају интегрални приступ компјутерској технологији са осталим садржајима васпитно-образовног рада, што свакако мора да спроводи васпитач” (Прибишев Белеслин, 2006: 134). Ова ауторка, наводећи бројна истраживања, сматра да васпитач мора да буде упознат „да примена компјутерске технологије на раном узрасту има својих позитивних и негативних утицаја на психофизички развој деце, [...] и да се труди да негативне сведе на минимални ниво” (Исто, 134-135).

Такође, према налазима ауторке, васпитач „треба да поседује знања и вештине планирања, реализовања и евалуације активности у којима се примањује компјутер; да поседује способност критичке процене и одабира образовних компјутерских програма за децу; да буде способан да прави и одржава баланс између слободне и контролисане употребе компјутера од стране једног детета или групе деце, и да буде довољно осетљив да препозна када им је потребан као ментор, извор знања, партнер, или само посматрач, те да буде мотивисан да се перманентно усавршава имајући у виду количину нових информација и техничких достигнућа из ове области, које се продукују изузетном брзином” (Исто, 135; види Арсенијевић, Андевски, 2012: 28-48).

Другим задатаком истраживања испитивали смо мишљење родитеља о томе коју улогу имају нови медији и компјутер у њиховом свакодневном животу, као и у животу њихове деце. Интересантно је да велики проценат родитеља себе процењује као медијски писмену особу – 92%, као и да пажљиво контролишу активности свог детета за компјутером 93,34%. Овај податак није реципрочан активностима које родитељи реализују да би помогли својој деци, како би и она била успешнија на компјутеру, јер то ради свега – 74,67% родитеља, па можемо изразити сумњу у истинитост одговора које су родитељи дали на ово питање.

Подељено је мишљење родитеља везано за тврдњу о томе да ли би рад на компјутеру требао да постане свакодневна активност у вртићу/школи, па се 58,55% родитеља не слаже са овом тврдњом, а остали испитани родитељи се или слажу, или немају свој став у вези са овом тврдњом.

Већина родитеља се не слаже са тврдњом да се њихово дете радије забавља на компјутеру него у физичким активностима и игри са вршњацима – 88%, док остали родитељи немају став о томе, или се слажу са овом тврдњом (12%). Родитељи тврде и да боравак њиховог детета за компјутером није довео до промене његовог социјалног понашања – 77,34%, док остали родитељи немају став о томе или се слажу са тврдњом да је компјутер довео до промене социјалног понашања детета (22,67%). Са тврдњом да компјутери могу да замене „реални” свет детета: цртање (бојицама, фломастерима), песак, вода, папир, животиње, биљке, не слаже се 80% родитеља, док се остали слажу или немају став о томе (20%).

Иако испитани родитељи себе процењују као медијски изузетно писмене особе, ово је податак који можемо проценити као социјално пожељан одговор испитаника, који у суштини рефлектује нереалну и необјективну слику коју о својој медијској писмености имају генерално одрасли становници Србије. Наиме, истраживања везана за медијску писменост академски образоване заједнице у Србији, (а испитаници у нашем истраживању могу понети у великом проценту овај епитет, види Андевски, Вулетић, 2017: 178-196), показују да „припадници образовне и академске заједнице Србије имају умерено високо изражену медијску писменост, на самој граници са просечном израженошћу“ (Арсенијевић, Андевски, 2015: 189).

Испитаници у нашем истраживању, управо припадају образовној и академској заједници, за коју, према налазима наведеног истраживања, важи да поседује умерену критичност према медијским садржајима којима су изложени, да су умерено склони проверавању медијских извора порука, да су умерено способни да примењују медијске поруке у властите и приватне сврхе, да су умерено свесни интерреакције друштва и медија, да им генерално, предстоји још дуг пут развоја до медијски ин-

формационо-комуникационо писмених и медијски компетентних појединаца (Арсенијевић, Андевски, 2015: 190-191), за које себе сматрају.

О овој дискрепанцији стварног и потенцијалног, сведочи и контрадикторност у одговорима које су испитани родитељи дали, јер ако 92% родитеља себе процењује као медијски писмене особе, зашто свега 74,67% родитеља каже да помажу свом детету како би било успешније на компјутеру. Овим се доводи у сумњу и њихов исказ о томе и да пажљиво контролишу активности свог детета за компјутером (93,34%), односно оправдава њихово мишљење, да рад на компјутеру треба да буде и свакодневна дететова активност у вртићу/школи, чиме се, имплиците, несвесно, потврђује и њихова потреба да им је у компјутерском „описмењавању” њихове деце, ипак потребна помоћ и других учесника дечијег окружења, вртића, васпитача, учитеља ...

Трећим задатком истраживања испитали смо мишљење родитеља о улози коју штампани медији – сликовнице, бојанке, књиге, енциклопедије имају у свакодневици њихове деце. Готово сви испитани родитељи деле мишљење (94,67%) да би деца предшколског узраста требала више времена да проводе са сликовницама, бојанкама, енциклопедијама, да путем њих уче, развијају креативност и да је комуникација (94, 66%) коју родитељи остварују са дететом листајући, читајући и објашњавајући слику/књигу/енциклопедију делотворнија и развија боље породичне односе и поверење деце у одрасле (94,66%). Родитељи су прилично сложни и са тврдњом да сликовнице/књиге/енциклопедије данас нису толико атрактивне предшколској деци колико телевизија и нови медији (73,34%), али још нам је кориснија информација о томе да се родитељи, још више слажу око тога да сликовнице/књиге/енциклопедије могу деци да пруже још више знања уколико се адекватно допуне употребом других медија као што су телевизија, рачунар/интернет (84%). Родитељи такође сматрају да код детета предшколског узраста најпре породица (89,43%), па потом и предшколска установа (90,66) треба да развија љубав према штампаним, како би на старијем узрасту имало бољу вештину читања и виши степен литерарне писмености.

Налази нашег истраживања указују на постојање медијског диверзитета која се код родитеља рефлектује у мишљењу да су деци предшколског узраста у расту и развоју потребне адекватне допуне медија, дакле родитељи преферирају утицаје и старих (штампаних) и нових медија (рачунар, таблет, мобилни телефон). Родитељи генерално, медије посматрају као ресурс којим може да се обогати живот и повећају развојне димензије њихове деце и у том смислу, сматрају да је деци неопходно искуство и са новим медијима (компјутер, таблет ...) али и са штампаним (старим) медијима – сликовницама, књигама, бојанкама. Једино у овако присутним алтернативама, деца могу и да изаберу своје медије и да науче да доносе одговарајуће вредносне судове.

Посебан допринос нашег истраживања видимо у томе што су одговори родитеља, потврдили премисе које су потврђене и у теорији медија о томе, да њихова деца, треба да остваре (и остварују) активни приступ различитим медијима, и старим (књиге, штампани медији) и новим (компјутер, игрице) и да ови медији не представљају опонентну него креативну, стваралачку, интерактивну снагу различитих перспектива којима њихово дете треба да приступи свету и стварности. Дакле, родитељи не преферирају интензивирање једне димензије, коју означавамо као стари или нови медији, него својим изјавама, потврђују теоријске премисе о неопходности медијске конвергенције, која се не одиграва на технолошком нивоу, него управо у главама оних који приступају и прате медије (Jenkins, 2006a,б) уз експлицирану потврду диверзификације у приступу и коришћењу медија.

У литератури наилазимо на потврду оваквих настојања. Наиме, и стари медији (штампани, па и телевизија) и интернет посежу у свом деловању како за класичним тако и за савременим обрасцима и аранжманима, које можемо означити као образовни, педагошки. Поред аналогних ово се односи и на дигитализоване, умрежене садржаје који се налазе на интернету, а који воде ка новим облицима руковања знањем, а тиме и до нових облика самог знања. Интернет, имплиците, испуњава један педагошки задатак, припрему за самостални приступ, управљање знањем са педагошком противтежом, фокусираност на самостално мишљење и стицање знања, које је додуше напорно, захтева одговарајућу обраду знања, медијску писменост и компетентност. У том смислу, наше истраживање води појачаним захтевима институцијама образовања у неговању медијских компетенција, не у смислу диференцијације и надигравања „старог” и „новог”, него у смислу обликовања мултимедијалног заједничког извора који буди радозналост, интерактивност у међусобној повезаности медија (Košir, 2005). Овде се, у суштини, више јавља дилема и поставља питање о томе колико сами родитељи могу да испрате све ове медијске, дигитализоване трендове, јер многи нису још овладали ни старим медијима, а већ се појављују нови... Деца иновације лако прихватају, али у свему овоме им је неопходан ослонац и помоћ одраслих – родитеља, васпитача.

Генерално, ово истраживање показује да наша деца одрастају у једном друштву у коме:

- „Традиционалне норме и вредности које почивају на закону и уверењима губе важност,
- мобилност и кретање одређују свакодневицу у смислу генералног убрзавања,
- шема напетости, дакле осећај акције, одушевљења и стимулације, све више утиче на лични стил понашања људи” (Moser, 2006: 96).

Ови моменти све више одређују породичне односе, живот деце и одраслих у породици. Овде бисмо се присетили есеја Х. Гизекеа (1985) у ком он представља тезу о крају „детета и детињства” што се више рефлектује у губитку функције породичног васпитања, конкретно као „губитак моћи над будућношћу детета, доминација социјализације кроз масовне медије и истоветност на рачун лично одговорног васпитања” (Giesecke, 1985: 77). Породица данас, постаје мање интровертна, а тиме се више отвара према окружењу. Тиме она, према налазима овог аутора постаје и „социјална лука” у којој чланови породице једни друге подржавају и охрабрују, што може да представља и процес ране еманципације деце од стране родитеља и обрнуто, родитеља од стране деце (Giesecke, 1985: 84).

Овде се, указује значај присуства медија у свакодневици саме породице и у том смислу, наглашавамо потребу да се превазиђе дилема и поларизација која се још увек води око старих и нових медија, у смислу који су медији – стари или нови – бољи или важнији. Обликовање медијски компетентних личности најпре код родитеља и васпитача, а потом и код деце, значи обједињавање и имплементацију *onlajn* простора и понашања, способност праћења информација на различите начине при чему су важни и нови и стари медији. Овде истичемо и речи ауторке Прибишев Белеслин која сматра да је битно „да се промишља о односима између компјутерских технологија и деце предшколског узраста, на различитим нивоима, јер ће се у временима која долазе васпитачи сретати са све већим бројем питања везаним за вештачку интелигенцију постављеним од деце. Могуће је и корисно процес систематског и масовног увођења компјутерске технологије у систем васпитања и образовања почев од најранијег узраста. Постоји већи број фактора који условљавају ваљано увођење и руковање рачунарима: теоријско-педагошки контекст у примени информатичке технологије; образовни процес и теорије учења као основа компјутерског описмењавања, те сагледавање специфичности учења на предшколском узрасту; циљеви васпитања и образовања; модели интеграције компјутерских технологија у институције за васпитање и образовање предшколске деце: образовање васпитача за употребу информационих технологија у васпитно-образовном раду; повезаност одређених параметара везаних за личност васпитача са њиховим представама и ставовима о компјутеру као образовном средством; ниво компјутерског знања и искуства васпитача, неопходан за ефикасно компјутерско описмењавање деце; основе програма за компјутерско описмењавање деце предшколског узраста и техничка опремљеност предшколских установа” (Прибишев Белеслин, 2006: 14).

Иако се неће сложити одређени број педагога, васпитача, па и родитеља, 21. век у коме живимо, поред неопходности примене нових медија

и компјутера у образовању и у свакодневном животу, има још једну карактеристику, а то је перманентност. Ову перманентност рефлектује почетак, а то је управо предшколски период породичног и институционалног бивствовања и одрастања детета.

Закључак

Изгледа као да се данас, у савременом свету, понавља оно на шта су нам указивали историчари демографског смера реконструишући доживљај детињства у традиционалној (средњевековној) породици. На тренутак се учини, да је и данас, као и тада, присутна *равнодушност* према деци, али много супстанственије природе, него она из ранијих историјских периода. Чини се, да се данас, после свих психолошких и педагошких открића, не ради о непознавању природе детета, него о њеној промени – стварањем вештачких помагала и општила која постају покретачка снага убрзања реалности. Дете као да је опет постало човек у малом, који и не жели да порасте (као што то данас не желе ни многи одрасли), а то му омогућавају све трансформације, модификације, симулације, супституције, евентуалности, вероватности, уображености, привидности, анимације, потенцијалности, латентности, артифицијелности, имагинације – све што дете, али и одрасли, могу да доживе у саубер-простору.

Међутим, све те димензије имагинације могуће у виртуелном простору, постоје, могуће су и овде у реалном простору, све форме кретања мисаоног и духовног – па зашто смо, случајно или намерно, свесно или несвесно померили смисао и тражимо га – у другом, сајбер-простору? У том смислу, педагошким посленицима, родитељима и васпитачима неопходна је педагошка рефлексивност на изазове живота и комуникације са новим друштвеним интерактивним медијима, масовним медијима, погодностима које они доносе, али и неизвесностима које се иза њих крију.

Нова медијска и партиципативна култура друштвеног контекста у Србији утиче на све области друштвеног живота којој је неопходна стална критичка анализа и рефлексивност, са сталном потребом креирања одговора које би систем васпитања и образовања усмерио ка изазовима партиципације, социјализације, интеракције коју деца остварују у виртуелном простору, а који се брзо развија и добија димензије покретачке снаге друштвено-културног развоја и повећаног значаја колективне интелигенције.

Чини се да смо достигли критичну тачку креирања образовне политике која треба да се усмери на стратешко сагледавање, уважавање, планирање садашњих образовних потреба, али и антиципирање будућих, како би се стицању медијских компетенција придао значај који му при-

пада. Тиме ће српска медијска популација направити велики искорак на путу достизања неопходних стандарда у концепцији медијских компетенција које већ постоје у европској образовној политици.

Одговорност одраслих је у разумевању и обликовању хуманог и еманципаторског смера медијске револуције, у аутентичном креирању медијског садржаја, а партиципативни и интерактивни модел медијског образовања, који треба да крене из вртића, може бити одговор на изазове медијске културе и путоказ развоја једног могућег света истинске комуникативне рационалности.

Литература:

- [1] Андевски, М., Вучковић, Ж., (2012) *Пролојомена за кријичку педогоију медија*, Висока школа струковних студија за образовање васпитача „Михајло Палов“, Вршац, Филозофски факултет, Нови Сад.
- [2] Андевски, М., Вулетић, С. (2017), *Преференција медија у свакодневном животу деце*, *Зборник радова, Савремени животи деце*, Висока школа струковних студија за образовање васпитача, Нови Сад, стр. 178-196.
- [3] Аријес, Ф., (1989) *Векови дејинства*, Београд, Завод за уџбенике и наставна средства.
- [4] Арсенијевић, Ј., Андевски, М. (2015) *Мреже медијске стварности*, Висока струковна школа за Васпитаче, Вршац, Филозофски факултет, Нови Сад.
- [5] Арсенијевић, Ј., Андевски, М. (2012) Нови медији као правац развоја компетенција запослених у предшколском образовању, *Култура, Часопис за теорију и социологију културе и културну политику*. 135/2012, стр. 28-48.
- [6] Баке, Д., (2013) *Медијска педогоија*, Београд, Центар за медије и комуникације, Факултет за медије и комуникације, Универзитет Сингидунум.
- [7] Вирилио, П., (2000) *Информатичка бомба*, Нови Сад, Светови.
- [8] Дебре, Р. (2000) *Увод у медиологију*. Београд, Clío.
- [9] Giesecke, H. (1985) *Das Ende der Erziehung*. Stuttgart.
- [10] Граорац, И. (1995) *Васпитање и комуникација*, Нови Сад, Матица српска, одељење за друштвене науке.
- [11] Граорац, И. (2013) *Дејинство, духовност, нихилизам*. Орфеус, ЗКВ.
- [12] Jenkins, H. (2006a) *Confronting the Challenges of Participatory Culture - Media Education for the 21st Century*
- [13] Jenkins, H. (2006b) *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York NYU Press.
- [14] Košir, M., Zgrabljic, N., Ranfl, R. (1999) *Život s medijima*. Zagreb: Doron.
- [15] Košir, M. (2005) *Knjigu u odgoj za mlade*, U: Zgrabljic Rotar N. uredila (2005) *Medijska pismenost i civilno društvo, Zbornik radova*, Mediacentar, Sarajevo, str. 301-318.
- [16] Moser, H. (2006) *Einführung in die Medienpädagogik. Aufwachsen im Medienzeitalter*. Wiesbaden.aa
- [17] Прибишев Белеслин, Т. (2006) *Писменост која наголази, Комјунитери у образовању деце*, Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства.

Slobodan Vuletić, PhD

*Teachers' Association of the Republic of Serbia
Belgrade*

Professor Milica Andevski, PhD

*Faculty of Philosophy
University of Novi Sad*

CHILD IN THE MEDIA ENVIRONMENT

Summary: Thanks to the information revolution, a combination of factors that affect children's socialization is enriched by the electronic media. Educational and socio-cultural needs are realized in a specific way, which includes media and new information technologies. These needs can be found in the triangle where the family, the media, school or kindergarten, from a position of direct factors, exercise genuine influence on children and reflect their childhood. In this paper, we focus on research and analysis of growing up and the existence of children in the media, which the analysts and practitioners, is still investigating, but that is reflected in the operation of different media: books, picture books, coloring books, encyclopedias, radio, music equipment TV, mobile phone, computer, internet... In the empirical part of the paper, we have presented the results of research arising from the survey of parents of children up to 8 years of age, using a questionnaire that accompanied its agreement with the sentence (Likert) relating to the parents about the general role of the media, old and new, have in the everyday life of their children. In a sample of 75 respondents from urban areas, there was a self-assessment information and media competence of parents and explored the opinions of parents about the use of media. The survey obtained significant results, which indicate expectations of parents of preschool institutions and schools, as well as the need to get through the educational process at all institutional levels, promote appropriate media form that determines the position and role of media in education of children.

Keywords: PERCEPTION, MEDIA, SCHOOLS, PRESCHOOLS INSTITUTIONS.